

Verdighet...

NSFLOS' seminardager 2014

Elin Willassen

Høgskolelektor, HIOA, Kjeller

Definisjoner

- M. Edlund, 2004:
 - Absolutt verdighet: det mennesket er født med og som er absolutt og udiskutabelt
 - Relativ verdighet: som er avhengig av en selv og av relasjoner til/med andre

Definisjoner, forts

- A. Gallagher (2004): «...an other-regarding value and as a self-regarding value» (Spiegelberg, 1970)
- N. Jacobson (2009):
«Human and social dignity...the value that belongs to every human being simply by virtue of being human...
Social dignity; in interaction between and among individuals, collectives and societies.»

Forankring

➤ FNs Menneskerettighetserklæring av 1948:

➤ Da anerkjennelsen av iboende verdighet og av like og uavhengelige rettigheter for alle medlemmer av menneskeslekten er grunnlaget for frihet, rettferdighet og fred i verden,

➤ Artikkel 1.

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.

➤ ICN kodeks for sykepleie, 1953

➤ Yrkesetiske retningslinjer for sykepleiere (2011)

➤ respekt for menneskerettigheter, herunder retten til liv, til verdighet og til å bli behandlet med respekt

➤ Sykepleieren ivaretar den enkelte pasients verdighet og integritet, herunder retten til helhetlig sykepleie, retten til å være medbestemmende og retten til ikke å bli krenket

Verdighet som verdiprinsipp

- Verdiprinsippene (hjemlet i lovgivningen; minst 8 lover hvor de sentrale er: Helsepersonell- 1999, Pasientrettighets- 1999, Spesialisthelsetjeneste- 2000 og Lov om kommunale helse og omsorgstjenester 2011. I tillegg foreligger det en rekke forskrifter fra de ulike rettslige og faglige instanser)
 - Retten til informert samtykke
 - Retten til selv å være beslutningstaker på et frivillig grunnlag, dvs. retten til autonomi
 - Retten til å bli møtt med respekt for egen integritet, uavhengig av sykdom, funksjons- eller utviklingshemming

Kompleksitet i begrepet verdighet

- ▶ For det første: Meningen i begrepet kan synes uklar samtidig som bruken øker, som om man vil tilkjenne noe mer enn det upresise og klisjeaktige, litt pompøse (Becker, Birnbacker, Hailer, Moody m.fl. i Jacobson, 2007)
- ▶ For det andre: Begrepet er grunnleggende subjektivt; et følelsesmessig, estetisk, religiøst begrep – et begrep som definitivt ikke kan anvendes med autoritet (Becker, Beyleveld, Johnson m.fl. i Jacobson, 2007)
- ▶ For det tredje: Begrepet er selvmotsigende – som todelingen i definisjonene – umistelig (uavhendelig) og kan mistes eller bli ødelagt (Spiegelberg, Pullman i Jacobson, 2007)

Noen av verdighetens uttrykk

- Selvrespekt / respekt
- Selvfølelse
- Selvaktelse
 - Tillit til egenverdi og/eller evner
 - Ta hensyn til; «se og høre» den andre
 - Kommunikasjon – verbal og nonverbal
 - Være mentalt til stede for den andre

Ekstrakt fra ulike kilder, se referanseliste

Verdighetens vilkår i operasjonssykepleie

- NPM; budsjettene, media
- «Tiden, tiden...»
 - travelhet, produksjonskrav
- Kultur, herunder bl.a. hierarki
- Arbeidsmiljø
- Asymmetri

Jacobson, 2009, Lindwall & von Post, 2008, Söderberg et al, 1997

Pasient og sykepleiers opplevelse av verdighet

Pasient

- Bli vernet for andres blikk, hørsel mv..
- Få tid, implisitt tid til å bestemme og ta kontroll
- Bli sett på som et likeverdig menneske
- Bli anerkjent som et levende, tenkende, erfarende menneske
- Omtanke / omsorg; gjøre det uvanlige til en enkel sak...
- Humor for å minske forlegenhet

Walsh & Kowanko, 2002

Sykepleier

- Beskytte pasienten; diskresjon / privacy
- Ta hensyn til pasientens følelser
- Gi pasienten tid
- Se pasienten som et menneske
- Vise respekt
- Gi pasienten kontroll
- Være pasientens «advokat»

Walsh & Kowanko, 2002

Sykepleieres handlinger; verdige - uverdige

- Bevarer pasientens verdighet – ser pasienten som en likeverdige og et medmenneske
 - Pasienten gis anledning til å fortelle sin historie
 - Pasienten tar del i sin egen pleie
 - Sykepleier gir pasienten tid
 - Sykepleier stopper andre i å krenke pasientens verdighet
- Krenker pasientens verdighet – ser pasienten som en ting
 - Respekterer ikke pasientens ønsker / vilje
 - Svikter pasienten – går fra han / henne
 - Er likegyldig, bryr seg ikke
 - Behandler pasienten nedlatende; voksne blir behandlet som barn

➤ Heijkenschöld, Ekstedt, Lindwall, 2010

Eksempler på ivaretatt verdighet i operasjonssykepleie

- Operasjonssykepleier og pasient er til stede for hverandre
 - Gjør seg kjent med pasientens historie / journal
 - Hilser på pasienten
- Operasjonssykepleier bryr seg om pasienten / care for
 - Har medfølelse med pasienten
 - Bidrar til å bevare pasientens bluferdighet

Pasientens verdighet bevares via etiske, omsorgsfulle handlinger. Handlinger gjenspeiler at pasienten ses på som et unikt menneske med kropp, sjel og ånd.

Eksempler på krenket verdighet i operasjonssykepleie

➤ Helsepersonells krenkende handlinger

- Gjør pasienten usynlig
- Ignorerer pasientens smerter og engstelse / uttrykte angst
- Behandler pasienten som en ting

➤ Helsepersonells krenkende væremåte / oppførsel

- Snakker nedsettende om pasientens kropp
- Gir pasienten skylden for sin situasjon

Krenker pasientens verdighet og påfører pasienten unødig lidelse. Studentene er tvunget til å se at pasientens verdighet krenkes og dette medfører en egen etisk indre konflikt

Noen innspill til ettertanke

- Når en (sykepleier) opplever at andre (pasient) krenkes opplever en selv en indre etisk verdikonflikt preget av følelser som sinne, maktesløshet, fortvilelse og utilstrekkelighet (von Post, 1998)
- Sykepleiepraksis preget av verdighet viser seg i form av oppmerksomhet, bevissthet, personlig ansvar, engasjement, solidaritet og forsvar av pasienten; det blir en sirkulær prosess hvor det ene kraftmomentet befordrer det andre; og verdighet endres fra en verdi til en væremåte (Söderberg, Gilje & Nordberg, 1997)
- En trenger å oppleve verdighet selv for å kunne legge til rette for og formidle verdighet til den andre (Griffin-Heslin, 2005)

Noen innspill til ettertanke, forts.

- Ens egen verdighet (dignity-on-self) skapes gjennom interaksjon: den verdigheten individer tillegger seg selv speiler seg ofte i verdigheten de ser (og ikke ser) i den andres øyne og som alltid viser seg i sosiale sammenhenger (Cooley, 1983, Berger & Luckmann, 1966)
- Sykepleiepraksis finner ikke sted i et vakuum, og er ikke bare sykepleiers individuelle ansvar. Organisatoriske og kulturelle faktorer spiller også inn; hvor enkelt eller hvor vanskelig er det å si fra og gjøre det rette? (Gallagher, 2011)
- Det er særdeles krevende å bære med seg krenkelser, håndtere tunge begreper som ansvar, skyldfølelse og tilgivelse (Mesel, 2014)

Referanser

- Baillie, L. (2009): Patient dignity in an acute hospital setting: A case study. *International Journal of Nursing Studies*, 46, 23-37.
- Berger, P. L., Luckmann, T. (1966): The social construction of reality. Anchor Books, Doublebay. New York
- Blomberg, A-C., Willassen, E., von Post, I. & Lindwall, L. (2014): Student nurses' experiences of preserved dignity in perioperative practice - Part I. *Nursing Ethics*, online 7 August 2014.
- Edlund, M. (2002): *Människans värdighet ett grundbegrepp inom vårdvetenskapen*. Åbo: Åbo Akademisk förlag.
- Eriksson, K. (1994): 2.opplag 1999. *Det lidende menneske*. Tano. Til norsk ved Øyvind Randers-Perhrson
- Frost, T. (2011): Verdighet betyr å kunne velge – men hvem skal velge, og hvem avgjør når vi ikke er enige? *Omsorg* nr. 4 / 2011
- Griffin-Heslin, V-L. (2005): An analysis of the concept dignity. *Accident and emergency nursing*, no 13, 251-257

Referanser:

- Heijkenskjöld, K., Ekstedt, M., Lindwall, L. (2010): The patient's dignity from the nurse's perspective. *Nursing Ethics*, no 17, 313 – 324
- Jacobson, N.(2009): Dignity Violation in Health Care. *Qualitative Health Research*, 19: 1536 1547.
- Jacobson, N. (2007): Dignity and health: A review. *Social Science and Medicine*, no 64, 292 - 302
- Matiti, MR. & Trorey, G. (2004): Perceptual adjustment levels: patients' perception of their dignity in the hospital setting. *International Journal of Nursing Studies*, 2004 – Elsevier, 735-744
- Matiti, MR (1999): Dignity: a study of pre-operative patients. *Nursing Standard*, no 14, 32-35
- Matiti, MR. & Trorey, G. (2008): Patients' expectations of the maintenance of their dignity. *Journal of Clinical Nursing*, no 17, 2709–2717
- Meeks, M. D. (1984). Introduction. In J. Moltmann (Ed.). *On human dignity: Political theology and ethics*. Philadelphia: Fortress Press.

Referanser

- Mesel, T. (2014): Når noe går galt. Fortellinger om skam, skyld og ansvar i helsetjenesten. Cappelen Damm Akademisk. Oslo
- Söderberg, A., Gilje, F., & Norberg, A. (1997): Dignity in situations of ethical difficulty in intensive care. *Intensive and Critical Care Nursing*, 13, 135–144.
- Walsh, K. & Kowanko, I. (2002): Nurses' and patients' perceptions of dignity. *International Journal of Nursing Practice*, 8(3), 143-151.
- Willassen, E., Blomberg, A-C., von Post, I. & Lindwall, L. (2014): Student nurses' experiences of undignified caring in perioperative practice - Part II. *Nursing Ethics*, online 7 August 2014.